

J. Chaleckas - paskutinis Vinkšnupių mečetės imamas

Chaleckas Jonas gimė 1893 – 10 – 28 (11 – 09) Vilkaviškio aps. Vinkšnupių kaime Chalecko Leono ir Salomėjos Elijuševičiūtės, Lietuvos totorių šeimoje. Tėvas 1887 – 1915 metais buvo Vinkšnupių totorių mečetės imamas. Sūnus Jonas 1913 metais baigė Marijampolės gimnaziją ir gavo pradinių mokyklų mokytojo specialybės pažymėjimą. Pirmo pasaulinio karo metais šeimą ištrėmė į Rusiją.

Giminės pradininkas Chalembekas Chaleckis - Sejmanų (Trakų apskr.) paveldėtojas. Jo sūnūs Janušas, Mikalojus ir Samuelis (rūmų totoriškojo pulko poručikas) minėtas valdas pardavė 1724 - 01 – 05. Mikalojus turėjo sūnų Juzefą (liet. Juozapą) (gim. apie 1740 m.) Šabaną ir Sebastianą ir paveldėjo dalį Raižių kaimo (Trakų aps.), Juzefas buvo 1 priešakinės sargybos pulko draugu (išėjo į atsargą 1792 m.) su žmona Feliciana, Dovydo Selimovičiaus dukra, turėjo vaikus Mustafą (gim. apie 1765 m.), Aleksandrą (gim. apie 1769 m.), Davidą (liet. Dovydą) (gim. apie 1771 m.), Heleną (gim. apie 1771 m.), Biekierą (gim. apie 1777 m.), Marianą (gim. apie 1782 m.), Samuelį (gim. apie 1783 m.), Salichą (gim. apie 1787 m.), Francišką (liet. Prancišką) (gim. apie 1789 m.), Mahometą - Maciejų (liet. Motiejų) (gim. apie 1793 m.). Keturi vyresni Juzefo sūnūs, Lenkijos kariuomenės draugai, dalyvavo 1794 m. Kosciuškos sukilime, net iki pralaimėjimo ties Varšuvos Praga Suvorovo kariuomenei (Davidas pateko į nelaisvę). Davidas su žmona Rozalija Makulavičiūte susilaukė Aleksandro ir Juzefo, Mustafos, Bekiero, Suleimano, Felicijanos, Jakubo (liet. Jokūbo) ir Uršulės, su žmona Alija Selimavičiūte dukros Elžbietos. Jo brolis Bekieras, Juzefo sūnus, Totorių ulonų pulko kornetas (išėjo į atsargą 1815 – 03 – 28), po to 12 klasės pasienio tarnybos valdininkas, buvo nevedęs. Jų trečias brolis Samuelis, Juzefo sūnus su žmona Ana Selimovič, turėjo vaikus Mustafą (gim. apie 1809 – 12 – 05), Eliašą (gim. apie 1811 – 09 - 05) (metrikos iš Raižių) Miriją (Emyrą?), Elžbietą, Bajazetą ir Selimą. Ketvirtas brolis Machmetas su žmona Chanifa Vilčinska turėjo sūnus Juzefą ir Samuelį. Jiems visiems 1834 m. priklausė du valstiečiai Raižiuose.

Šabanas-Sebastianas, Juzefo brolis, Lenkijos kariuomenės draugas, po to (nuo 1797 m.) tarnavęs Rusijos kariuomenės Lietuvių-totorių pulke, turėjo dukrą Uršulę (gim. apie 1781 m.) ir sūnus Maciejų (Machmetą) (gim. apie 1783 – 1812 – 08 – 10) totorių ulonų pulko puskarininkį (jis buvo prancūzų sužeistas, mirė ligoninėje Alytuje), Chalilį (gim. apie 1785 m.) ir Mustafą (gim. apie 1787 m.).

1856 – 01 – 31 Senato Heroldijos departamento įsaku Nr. 973 patvirtintas totorių bajorų sąrašas. Bajorai Abrahamas (liet. Abraomas) Mustafos sūnus, Davidas, Juzefo sūnus su sūnūmis Juzefu, Bekiru, Suleimanu ir Jokubo, o taip pat Davido broliai: Samuelis su sūnūmis Mustafa (Stefanu), Michalu, Bajazetu ir Selimu, Salichas su sūnūmis Juzefu, Mustafa (Stefanu) ir Jakubu, Machmetas su sūnūmis Juzefu ir Samueliu, o taip pat Bekiras vietoj Chaleckių herbo pridėjo 1584 m. antspaudą. Totorių Chaleckių herbas yra identiškas su tos pat pavardės krikščionių šliktų herbu ir, neabejotinai, buvo priimtas lenkų herbų įtakoje.²

Chaleckas Jonas gimė 1893 – 10 – 28 (11 – 09) Vilkaviškio aps. Vinkšnupių kaime Chalecko Leono ir Salomėjos Elijuševičiūtės, Lietuvos totorių šeimoje. Tėvas 1887 – 1915 metais buvo Vinkšnupių totorių mečetės imamas. Sūnus Jonas 1913 metais baigė Marijampolės gimnaziją ir gavo pradinių mokyklų mokytojo specialybės pažymėjimą Nr. 277, „Ecole du génie civil“ diplomą Pracūzijoje. Stengėsi pramokti svetimų kalbų, be jam žinomų rusų ir baltarusių. Privalomą tikybos kursą įsisavino pas tikybos mokytojus M. Bazarauską ir Chalecką Leoną prieš karą Lietuvoje, karo metais Rusijoje.

Pirmo pasaulinio karo metais šeimą ištrėmė į Rusiją. Mečetę, likusią valdžios priežiūroje ir „globojamą“ komiteto, vandalai apvogė. Jie išlupo langus, durų užraktą. Iš kapinių pagrobė du vertingus paminklus, išardė keletą kapaviečių ieškodami brangenybių. Kriminalinė policija pas vietinius bolševikinių įsitikinimų gyventojus rado nusikaltimo įkalčius (iš paminklų padarytus tekilus ir kt.). Bylas perdavė teismui.

J. Glinecko, O. Stepanauskienės Kuosėnų kaimo gyventojų įsitikinimu, J. Chaleckas nuo 1920 metų iki oficialaus pripažinimo imamu ir įregistravimo Švietimo ministerijoje 1922 – 12 – 23 jau vykdė šias pareigas. Tėvų namuose Vinkšnupių kaime sutikinėjo parapijiečius, tuokė jaunuolių poras, kapinėse laidojo mirusius. Imamo žiniomis, Vinkšnupių parapijoje, susidedančioje iš Marijampolės, Šakių, Seinų, dalies Alytaus ir Kalvarijos apskričių gyveno apie 150 parapijiečių, iš jų apie 50 Vilkaviškio apskrityje. Kol kriminalinė policija persekiojo mečetės ir kapinių išniekintojus, parapijiečiai Lietuvoje ir užsienyje rinko aukas pastato remontui. Švenčiant metinę „bairam“ šventę pamaldos vykdavo mečetėje. 1926 metais Chaleckas Jonas su žmona Emilija Makulavičiūte susilaukė dukters Elenos, 1928 – Rozalijos. Lietuvos tikybų reikalų departamentas imamui skyrė 50 Lt mėnesinę pašalpą. Už 1940 metų pirmąjį pusmetį gavo 300 litų.

J. Chalecko brolis Aleksandras buvo Kauno apskrities teismo rūmų sekretorius. 1925 – 10 – 24 jis ir Aleksandras Smolskus kaip įgaliotiniai teisme gynė Vinkšnupių totorių bendruomenės interesus.³ Antrojo pasaulinio karo metais su šeima pasitraukė į vakarus. A. Chalecko sūnus Jurgis, baigęs medicinos studijas, gyvena ir dirba Šveicarijoje.

1944 m. vasarą darbingus Bartninkų valsčiaus vyrus vokiečiai varė kasti prieštankinį griovį, statyti inžinerinius įtvirtinimus tarp Vilkabalių, Vinkšnupių ir Patilčių kaimų. Iš sodybų į apkasus tempė statybines medžiagas, išardė totorių mečetę. Darbus vykdžiusių vokiečių štabas buvo Chaleckų sodyboje Vinkšnupių kaime. Priartėjus frontui suintensyvėjo mūšiai Vilkaviškio, Marijampolės, Kalvarijos ruože. Pakriko karinių įtvirtinimų statyba Piliakalniuose. Atsitraukdami vokiečiai išsivarė ir vietas gyventojus. Tik suspėję pasislėpti išvengė prievartinės evakuacijos ir nepateko į karo veiksmų sūkurį Rytprūsių teritorijoje. Per rusų aviacijos antskrydį Karaliaučiaus priegose žuvo keturi lietuviai ir totorius J. Chaleckas. Juos palaidojo bendroje duobėje, kurios vieta nežinoma.⁴

Pirmoji iš evakuacijos į Vinkšnupius parėjo Elena Chaleckaitė. Neradusi namų, prisiglaudė pas tetą (motinos seserį). Vėliau sugrįžo sesuo Rozalija (Rožė) ir Emilija Chaleckienė. Pailsėjęs išvyko į Kauną. Rozalija (Rožė) panoro įsigyti medicinos felčerės-akušerės specialybę. Elena įstojo į Kauno dailės mokyklą ir mokėsi kol mokyklą perkėlė į Vilnių. Vasarodama pas draugę Jurbarko susigundė įsidarbinti. Liaudies švietimo skyriuje sužinojo, kad mokyklose trūksta piešimo mokytojų. Pokalbio su vadovybe metu, matomai, prasitarė apie tėvų kilmę ir išsigando išgirdusi apie siūlomą „vilko bilieta“, be teisės įsidarbinti, jeigu nesutiks būti piešimo mokytoja. Pasilikusi Jurbarko susipažino su Jarušausku, Liaudies teismo teisėju. Sukūrė šeimą. Šiaulių pedagoginiame institute gavo pradinių klasių mokytojos diplomą. Mokyklose steigė profsąjungas, mokė pradinukus. Užsimiršti darbe patiriamas skriaudas jai padėjo nuostabi Jurbarko apylinkių gamta ir pomėgis piešti. Elena Chaleckaitė – Jarušauskienė, sulaukusi garbaus amžiaus, tebegyvena Jurbarko, kaip ir jos sūnaus Raimundo šeima.⁵ 1997 metais mirusios sesers Rozalijos (Rožės) – Sriogienės sūnaus Eugenijaus ir dukros Jolantos Emilijos – Zinkuvienės šeimos įsikūrusios Kaune. Dalyvauja Kauno aps. totorių bendruomenės veikloje.

Sovietmečiu Elenos ir Rozalijos (Rožės) šeimose, saugantis galimų nemalonumų, buvo slepiama tėvų bajoriškos kilmės biografija. Išsaugoti Makulavičių ir Chaleckų giminės herbai.

1 Draugas - tai bajoras, eilinis Lenkijos karys, nes kariuomenėje galėjo būti tik bajorai.

2 Dumin St. Herbarz rodzin tatarskich Wielkiego księstwa Litewskiego, Gdansk, 2006, S. 57-58.

3 Žr. Dr. A. Jakubausko Lietuvos Respublikos cetriniame archyve rastus dokumentus. C.V.A. F 391, ap. 4, b. 740, l. 12. F 391, ap. 4, b. 740, l. 219. F 391, ap. 2, b. 410, l. 91. F 391, ap. 2, b. 410, l. 73.

4 Raižiuose, Alytaus rj. totorių bendruomenės kapuose, J. Chalecko atminimui supiltas simbolinis kapas, pastatytas paminklinis akmuo.

5 Elenos Chaleckaitės – Janušauskienės, 82 m. amžiaus Jurbarko miesto gyventojos, atsiminimai, užrašyti 2008 m. birželio mėnesį.

Nuotraukose:

1. Jonas Chaleckas - carinės Rusijos pašto tarnautojas.

2. Makulavičių giminės herbas „Ancuta“.

3. Chaleckų šeimos herbas.

- Informaciją saugo autorinės teisės. Platinti, skelbti, kopijuoti be autoriaus sutikimo draudžiama. -